

Nauki o zarządzaniu w dziejach katowickiej uczelni ekonomicznej na marginesie 85. rocznicy założenia

Alojzy Czech, Krystyna Jędralska

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

aczeh@ue.katowice.pl; krystyna.jedralska@ue.katowice.pl

W roku akademickim 2021/2022 Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach świętował 85. rocznicę powstania. Kulminacja obchodów miała miejsce 11 stycznia 2022, w dniu w którym w 1937 roku odbyła się inauguracja nauczania i pierwszy wykład. Uczelnia od samego początku posiadała profil organizatorski realizowany na Wydziale Organizacji Przemysłowej. Był to jedyny taki przypadek w polskim szkolnictwie wyższym. Dlatego niekiedy nazywana była „szkołą biznesu” (*school of business*). Ponowny rozkwit nastąpił w końcu lat 50. XX wieku, kiedy dzięki prof. Marianowi T. Frankowi (1910–1979) zaczęto na dużą skalę uprawiać ekonomikę

i organizację przedsiębiorstw. Okres ten można nazwać katowicką szkołą zarządzania przedsiębiorstwem. Także następne dekady przyniosły znaczące dokonania, szczególnie w zakresie zarządzania strategicznego.

Słowa kluczowe: historia nauk o zarządzaniu w Polsce, Marian T. Frank, Akademia Ekonomiczna w Katowicach im. Karola Adamieckiego, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, katowicka szkoła ekonomiki i zarządzania przedsiębiorstwem przemysłowym

Wstęp

W artykule w dużym skrócie przedstawione zostało uprawianie i nauczanie przedmiotów organizatorskich w uczelni położonej w silnie zindustrializowanym regionie. Początki sięgają lat 30. XX

wieku, kiedy to założono prywatne zawodowe Wyższe Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych. Jego celem było kształcenie kadr średniego szczebla dla wielkiego przemysłu Górnego Śląska i pobliskiego Zagłębia. Problematyka organizatorska zajmowała znaczną część 3-letniego programu nauczania. Tak było w latach przedwojennych, trudniej z tym było po wojnie, ale profil tzw. szkoły biznesu (*school of business* – jak ją nazywano [Lisak 1938, 55]) usiłowano utrzymać jak długo się tylko dało. Przerwanie tej specyfiki nastąpiło z chwilą ujednoczenia w całym kraju nauczania na wydziałach i uczelniach ekonomicznych. Trzeba jednakże wspomnieć, iż katowicka uczelnia zanim została w 1950 roku Wyższą Szkołą Ekonomiczną, miała jeszcze krótki epizod funkcjonowania jako Państwowa Wyższa Szkoła Administracji Gospodarczej, znajdując się na krótko w gestii Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Było już wtedy powolne odchodzenie od specyfiki organizatorskiej, nastąpiła też likwidacja utworzonego w 1938 roku i dobrze radzącego sobie fakultetu prawno-administracyjnego.

Ponowne ożywienie problematyki organizatorskiej przyszło wraz z reformami czasu odwilży po październiku 1956 roku. To wtedy przy dużej aktywności zespołu naukowego katowickiej WSE powstały w uczelniach kraju katedry i zakłady zajmujące się ekonomiką i organizacją przedsiębiorstw. Nurt ten w kolejnych latach wzbogacany był o problematykę *stricte* zarządczą, którą usiłowano rozwijać w uwarunkowaniach socjalistycznej gospodarki planowej. Organizację i zarządzanie wciąż wiązano jednak z jednostkami gospodarczymi, problematyce nadawano rys prakseologicznej podbudowy i tym samym wyższy stopień ogólności. Znakiem szczególnym katowickiej uczelni było przyjęcie patronatu Karola Adamieckiego w 1972 roku, przez co problematyka organizatorska uzyskała formalną zachętę rozwojową, niewykorzystaną jednakże w stopniu, jakiego można się było spodziewać.

Oryginalne początki, przerwana kontynuacja

Powstała w latach 1936–1937 katowicka uczelnia od swego startu posiadała profil kształcenia organizatorskiego. Był to jej rys charakterystyczny, różniący ją od pozostałych wyższych szkół handlowych kraju. Wydział, na którym rozpoczęto nauczanie, nosił nazwę Organizacji Przemysłowej. Pierwszym wykładowcą przedmiotu „organizacja jednostek gospodarczych” był inż. Stanisław Wisłocki (ur. 1899), autor skryptu z zakresu organizacji, także artykułów w „Przeglądzie Organizacji” i miesięczniku „Hutnik”. Na co dzień był kierownikiem Biura Organizacji i Kontroli w Śląskich Zakładach Górniczo-Hutniczych S.A. „Huta Pokój”. Jako absolwent Wydziału Mechanicznego Politechniki Lwowskiej z 1928 roku kontynuował uprawianie nauki organizacji w ujęciu Edwina Hauswalda (1868–1942). Po wojnie słuch o Wisłockim zaginęła. Prawdopodobnie nie przeżył lat wojny i okupacji [Czech 2021: 173–175].

Problematyka organizacji mocno zaznaczyła się w koncepcji ekonomii jednostkowej Józefa Lisaka (1902–1984). Opublikowane w 1939 roku dzieło pod tym tytułem było umiejętnie połączoną składanką niemieckiej nauki o przedsiębiorstwie – *die Betriebswirtschaftslehre* – z wybranymi elementami amerykańskiej problematyki organizatorsko-menedżerskiej. W szczególności problematyka naukowej organizacji łączyła się z obszarem zarządzania ludźmi w przedsiębiorstwie, stanowiąc przeciwwagę dla kapitału i majątku [Czech 1999: 45–69]. Całość koncepcji Lisaka obejmowała dwa wymiary: budowy/struktury i funkcjonowania/życia jednostki gospodarczej. Organizatorskie wątki jego dzieła, jak koncepcja nowoczesnego przywództwa, modyfikacja funkcji/ról zarządzania, paralelne związki kierowania i kontroli – stały się istotnym wzbogaceniem dorobku nauk o zarządzaniu w Polsce [Czech 2002: 7–11]. Niemniej w koncepcji Lisaka problematyka organizatorska wchodziła w skład nadrzędnej wobec niej ekonomicznej teorii przedsiębiorstwa. Po krótkotrwałym ożywieniu recepcji powojennej ta ciekawa koncepcja została w nowym systemie polityczno-gospodarczym zdyskredytowana i zapomniana.

Od 1945 roku przez dwa lata zajęcia z przedmiotu „organizacja przedsiębiorstwa przemysłowego” prowadził prof. inż. Zygmunt Rytel (1880–1947), wybitny przedstawiciel „polskiej szkoły organizacji”, rozwijający dalej naukę organizacji według koncepcji Karola Adamieckiego. Rytel był dziekanem Wydziału Organizacji Przemysłowej, prowadził wykład oraz ćwiczenia, często prowadzone w zakładach produkcyjnych. Treści jego przemysłów jak również zajęć złożyły się na znakomitą monografię oraz skrypt wydany sumptem Wydziału, które zostały w reprintsie odtworzone nakładem wydawnictw uczelnianych [Rytel 2017]. Wkład Lisaka oraz Rytla – znaczących pracowników uczelni – do dorobku nauk o zarządzaniu był już wielokrotnie omawiany i podkreślany [Czech 2013: 9–13; 2017: 17–25, 29–30]. Nie mieli oni kontynuatorów. Jednym z uczniów ich obydwu był w latach przed- i powojennych Alojzy Melich (1918–2006), który nie podjął tej tematyki badawczej, wybierając osobną ścieżkę naukowego rozwoju. O obydwu – Lisaku i Rytlu – zachowała się przechodząca w legendę pamięć nielicznych, już z reguły nieżyjących słuchaczy, choć „chemii” współpracy pomiędzy tymi znaczącymi postaciami raczej nie było. Pewien wpływ na to zdystansowanie miała również różnica wieku.

Upaństwowiona już w końcu lat 40. XX wieku katowicka uczelnia została w 1950 roku przekształcona w Wyższą Szkołę Ekonomiczną. Była to w naukach o zarządzaniu znacząca cezura – przestały być uprawiane [Czech 2011: 325 i nn]. Z programu studiów ekonomicznych zostały wyrugowane. Nauczanie w wyższych szkołach ekonomicznych prowadzono w sposób branżowy. W ich ramach przemycano wątki organizatorskie. Hańbiąca przerwa w nauczaniu organizacji trwała do październikowej odwilży 1956 roku. Jednym z nielicznych w katowickiej uczelni, który wybiórczo stosował i promował metody i techniki organizowania był prof. dr inż. Stanisław Bładowski (1902–1971), kierujący przez wiele lat Katedrą Technologii. Jego później wydany podręcznik z zakresu metod sieciowych w zarządzaniu był jednym z najważniejszych w tym zakresie w skali kraju.

Zunifikowanemu kształceniu w profilu branżowym odpowiadała zaprowadzona w roku 1950/1951 struktura katedralna, podobna we wszystkich ekonomicznych szkołach wyższych. W katowickiej WSE edukowano specjalistów w zakresie ekonomik: górnictwa, hutnictwa, przemysłu chemicznego i budownictwa, a kadra nauczająca, w mniejszym stopniu badawcza, skupiona była głównie w Katedrze Ekonomiki Przemysłu, wchodzącej wraz z Katedrą Planowania Przemysłu w skład Wydziału – początkowo – Planowania Przemysłu, potem Wydziału Przemysłu, który w tej nazwie przetrwał aż do 1992 roku. Odpowiadała ona ówczesnej rzeczywistości. Gospodarka kraju ujęta była w plan coroczny, a plany były modułami 5-letnimi. Wyjątkiem był plan 6-letni w latach 1950–1955, stawiający na przyspieszoną industrializację, a będący *de facto* planem dla gospodarki wojennej. Jednostką wykonawczą były zakłady produkcyjne, a pomiędzy centralnymi/ministerialnymi urzędami państwowymi a nimi istniały organy pośrednie zwane zjednoczeniami. Zadaniem zakładu było wykonanie zadań wyznaczonych w planie centralnym, a także funkcja wychowawcza, wynikająca z ideologicznych przesłanek implementowanego na wzór sowiecki socjalistycznego ustroju. Głos decydujący należał do partii, którą można było utożsamić z partią-państwem. Na wszystkich szczeblach utworzone były komitety – centralny, wojewódzkie, powiatowe, miejskie, zakładowe, uczelniane – kierujące i kontrolujące ideologiczną poprawność poczynań formalnych władz [Tymiński 2001: 18 i n.]. Pojęcie przedsiębiorstwa nie istniało, było przeżytkiem ekonomiki burżuazyjnej. Zmiany w tej koncepcji przyniósł rok 1956, którego pokłosiem stał się m.in. ostrożny, kontrolowany powrót do kategorii przedsiębiorstwa jako podstawowej jednostki gospodarczej. W katowickiej WSE nie miał on trybu nawiązania ani powrotu do osiągnięć uczelni sprzed 1950 roku. Stał się jednak przełomem, którego głównym aktorem był ówczesny doc. dr Marian Frank (1910–1979) wybrany w 1956 roku rektorem w pierwszej wolnej elekcji w dziejach uczelni.

Prof. Marian T. Frank – twórca szkoły ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw przemysłowych

Prof. Frank był przedwojennym wychowankiem Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie [Profesor 1979: 5–10; Czech 1998: 113–118; Buk 2009: 185–190]. Tam studiował, już jako pracownik przemysłu węglowego na Śląsku zrobił magisterium i doktorat. Opiekunem i promotorem młodego Mariana Franka był prof. Edward Lipiński. Młodzieńcze zainteresowania skierowane były na rachunkowość w kopalniach. Rozprawę doktorską poświęcił odpisom amortyzacyjnym w zakładach produkcyjnych. Po wojnie zajmował wysokie stanowiska kierownicze w nowych strukturach przemysłu węglowego. Równoległe od 1946 roku prowadził wykłady zlecone na Wydziale Organizacji Przemysłowej WSNSG/PWSAG oraz w Centralnym Studium Kontroli Ekonomicznej utworzonym przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu przy uczelni. Od 1951 roku był etatowym pracownikiem uczelni, docentem w 1954, prof. nadzwyczajnym w 1958, prof. zwyczajnym w 1968. W Katedrze Ekonomiki Przemysłu kierował Zakładem Ekonomiki Węgla. W latach 1955–1957 pełnił obowiązki kierownika katedry rachunkowości. Dzięki jego akcji zainicjowanej podczas konferencji wiślańskiej w 1957 roku doszło do tworzenia katedr ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw przemysłowych we wszystkich uczelniach kraju, w tym w katowickiej WSE w 1958 roku.

Przedmiot jej badania – nakreślony w wystąpieniu programowym II Dorocznej Konferencji Wiślańskiej w 1958 roku [Frank 1958: 8–24] – wyprowadzony został z wcześniejszych zainteresowań prof. Franka i jego szeroko prowadzonych prac badawczych. Oprócz rachunkowości w dorobku tym znajdują się sążniste opracowania i publikacje z zakresu struktury instytucjonalnej górnictwa węglowego i jej ewolucji ze słynną monografią z 1965 roku poświęconą organizacji i zarządzaniu w przemyśle węglowym na czele. To głównie ze względu na metodę, dzięki której one powstały, określa się prof. M. Franka jako przedstawiciela i epigona szkoły historycznej w ekonomii. Zalecała ona tworzenie dzieł na bazie ogromnego materiału empirycznego. By ułatwić jego selekcję, M. Frank prowa-

dził i promował liczne studia bibliograficzne z zakresu przedmiotowej literatury, które sporządzali często jego uczniowie i współpracownicy, jak również małżonka, ceniona bibliotekarka, mgr polonistki Zofia Frank.

Katedrę Ekonomiki Przedsiębiorstw Przemysłowych utworzono w 1958 roku, by rozwijać ekonomikę i organizację przedsiębiorstwa przemysłowego. Zakreślono główne obszary składowe, obejmujące zagadnienia ekonomiki przedsiębiorstwa, zasilane przedmiotem „analiza działalności gospodarczej” (obydwa były prowadzone równoległe), organizacji jednostek przemysłowych oraz naukowej organizacji. Z biegiem czasu tematyka poszerzana była o czynnik ludzki [Frank 1961: 17–35]. W połowie lat 60. uruchomiono nowy przedmiot „teoria organizacji i zarządzania” – prowadzony na jednej z dwu specjalizacji, jakim była organizacja pracy [Długoborski red. 1969: 15] – przynoszący nowe treści, jak *human relations* oraz podejmowanie decyzji kierowniczych. Włączano w zakres przedmiotowy aspekty prakseologiczne i socjologiczne związane z przedsiębiorstwem. Zachowując charakter subdyscypliny ekonomicznej, podkreślano i utrzymywano znaczenie analizy działalności gospodarczej przedsiębiorstwa. Wszystko to stwarzało warunki i przyczyniało się do powiększania samodzielności przedsiębiorstw – w stosunku do okresu poprzedniego – o którą prof. Frank wnosił w referacie otwierającym III Konferencję Wiślańską w 1959 roku [Frank 1959: 11–26 oraz dyskusja 26–71 i podsumowanie 71–71; Zieleniewski 1958: 35–41]. W 1966 roku przy Katedrze Ekonomiki Przedsiębiorstw Przemysłowych utworzono audiowizualną Pracownię Organizacji Pracy, wyposażoną w przyrządy do ćwiczeń praktycznych, projektor, diapozytywy, będąca ewenementem w skali kraju, jak również bogata w zbiory biblioteka oraz okrągły stół w sali seminaryjnej, robiący ogromne wrażenie na słuchaczach [Buk 2009: 188]. W 1964 roku prof. Frank został prezesem Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa. Skierował większą uwagę badawczą na dzieje myśli organizatorskiej w Polsce. Między innymi przywrócił środowisku wiedzę o wykładach z nauki organizacji, jakie prowadził Karol

Adamiecki na Politechnice Warszawskiej [Frank 1968]. Zachęcał także swój zespół do aktywności na tym polu¹.

Szkoła profesora Mariana Franka

Jej początki istniały już przed powstaniem Katedry Ekonomiki Przedsiębiorstw Przemysłowych. Najbliższymi współpracownikami, którzy razem z Profesorem tworzyli ten zespół, byli Joachim Strzoda (1923–1975) i Anna Ciołkówna (1925–1988). Niebawem dołączył Henryk Halama (1927–2012), nieco później Lidia Białoń-Soczyńska (1935–2018; w 1963 odeszła do Instytutu Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej), Jerzy Rokita (ur. 1936), Jerzy Kekin (1935–2005). W 1964 doszła jeszcze Krystyna Fabiańska (ur. 1940). Dwoje pierwszych było już zaangażowanych wraz ze swym apodyktycznym Mistrzem w rozwijanie problematyki analizy działalności gospodarczej przedsiębiorstw oraz planowania w gospodarce. Warto podkreślić, iż wszyscy oni byli absolwentami katowickiej uczelni.

Joachim Strzoda [*Wspomnienie* 1975: 7–10; Rokita 2007: 88–89] już jako student WSNSG/PWSAG pracował w zakładach energetycznych i centralach górniczych, w których menedżerem był Marian Frank. Zatrudniony w uczelni, dyplom magisterski uzyskał w 1951 roku na Wydziale Finansów Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie, stopień doktora – w 1960 roku na podstawie dysertacji podejmującej problem mechanizacji i ekonomicznego wykorzystania

¹ W 1972 roku uczelnia otrzymała patronat Karola Adamieckiego. Stało się tak w ostatniej chwili. Chodziły słuchy, iż kandydatem na patrona był wiecujący niegdyś w pobliskiej Hucie Bankowej Feliks Dzierżyński. Z kręgów Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa (TNOiK) – na ile z inicjatywy samego prof. Franka, nie wiadomo – zgłoszona została kandydatura Karola Adamieckiego, pracującego w tymże przedsiębiorstwie przez kilka ostatnich lat XIX wieku. Uzyskała ona poparcie w partyjnych władzach regionalnych, co otworzyło drogę do prawnego nadania imienia.

Koncepcje K. Adamieckiego były wtedy również omawiane przez założyciela polskiej szkoły prakseologii w artykule o ogromnym znaczeniu w środowiskach naukowych, zob. Kotarbiński 1971.

maszyn w górnictwie. Promotorem był doc. Marian Frank. Habilitacja na podstawie rozprawy *Związek uzbrojenia technicznego i kapitałochłonności z mechanizacją i wydajnością pracy w górnictwie węglowym* (PTE, Katowice 1967) przeprowadzona była w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie w 1968 roku. J. Strzoda dowodził, iż inwestycje w technikę wydobywczą i jej mechanizację muszą być odnoszone do wydajności pracy i powiązane z rachunkiem ekonomicznym. Zaangażowany w dydaktykę, był autorem wielokrotnie wznawianego podręcznika dla techników *Ekonomika przedsiębiorstwa przemysłowego* (Państwowe Wydawnictwa Szkolnictwa Zawodowego, Warszawa 1969 i pięć dalszych wydań). W latach 1969–1974 objął funkcję prodziekana studiów dla pracujących na Wydziale Przemysłu macierzystej uczelni. Joachim Strzoda był spolegliwym opiekunem piszących u niego prace absolwentów i adeptów nauki. Zadbął o promocje doktorskie dla pracujących w Katedrze w zakresie analizy działalności gospodarczej Magdaleny Musioł i Krystyny Rawickiej (1972). Był promotorem doktoratów późniejszych profesorów Jana Pyki i Barbary Woźniak-Sobczak (1974), wyznaczając na lata kierunki ich przyszłych badań. Przyjmował w opiekę promocyjną osoby z praktyki gospodarczej, w tym – co warto przypomnieć jako ciekawostkę – Alfreda Sosgórnik (1972), wielokrotnego mistrza i rekordzistę Polski w pchnięciu kulą. Doc. dr hab. Joachim Strzoda zmarł nagle 7 stycznia 1975 roku podczas pełnienia obowiązków prorektora ds. nauki.

Również Anna Ciołkówna była jednym z pierwszych absolwentów uczelni. Po studiach została pracownikiem w zespole prof. Franka. Doktorat obroniła w grudniu 1960 – roku pierwszych promocji doktorskich w uczelni. Habilitacja przeprowadzona w 1969 roku na Wydziale Przemysłu dotyczyła polityki zatrudnienia w kontekście zmian demograficznych na przykładzie jugosłowiańskim, poniekąd jako efekt poboczny konferencji wiślańskich, na których obecni byli zawsze przedstawiciele ośrodków naukowych tego kraju. Dr Ciołkówna była redaktorem naczelnym materiałów z tych konferencji, od 1960 roku poczynając, a w trzech pierwszych wchodziła w skład

zespołu redakcyjnego. Ścisłe współpracowała ze swym mistrzem, prof. Frankiem, na polu analizy działalności gospodarczej, metodologii planowania, bibliografii z zakresu nauki o przedsiębiorstwie. Gdy w 1969 roku tworzone w uczelni strukturę instytutową, objęła po odejściu prof. Franka w 1971 roku Zakład Ekonomiki Pracy i Polityki Społecznej w Instytucie Organizacji Pracy i Zarządzania, blisko współpracując z ośrodkiem polityki społecznej, który prof. Frank tworzył na Uniwersytecie Warszawskim. Nade wszystko jednak oddana była młodszym pracownikom nauki, poświęcając im znaczną część swojego czasu na spotkania daleko wykraczające poza powinności służbowe. Kształtowała mentalność badawczą, roztrząsała kwestie metodologiczne, miała przemożny wpływ na młodzież. Można się było do Niej zwrócić z każdym problemem [Andrycz i in. 1993: 12–15]. W 1980 roku jako jedna z bardzo nielicznych samodzielnych pracowników nauki przystąpiła do ruchu solidarnościowego w uczelni. Będąc w latach 1981–1987 prodziekanem, podobnie jak wcześniej współpracownikom swój czas poświęcała studentom. Odeszła po długiej chorobie w zimie 1988 roku, pozostając w pamięci społeczności uczelnianej niedościgłym autorytetem moralnym.

Pozostali członkowie zespołu prof. Mariana Franka obierali własne kierunki naukowego rozwoju. Wiązało się to ze zmianą struktury organizacyjnej uczelni, jak również wpływem zewnętrznego środowiska organizatorskiego. Następowало bowiem odchodzenie od podejścia branżowego na rzecz uniwersalnego (organizacja i zarządzanie jako wymóg aplikacyjny do każdej instytucji) w tym systemowego, które całkowicie zastąpiło osadzony w empirii kierunek klasyczny.

Od analizy do syntezy – organizacja systemowa

W katowickiej Wyższej Szkole Ekonomicznej zwrot ten był równoznaczny z odejściem od struktury katedralnej na rzecz instytutów – z rozwiązaniem obcym polskiej tradycji naukowej. W 1969 roku z byłej Katedry Ekonomiki Przedsiębiorstw Przemysłowych powstał Zakład Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstwa wcho-

dzący w skład Instytutu Ekonomiki Przemysłu oraz nowy Instytut Organizacji Pracy i Zarządzania. W pierwszej placówce znaleźli się Joachim Strzoda jako kierownik zakładu, Jerzy Rokita (kierownik zakładu od 1975, zarazem dziekan Wydziału Przemysłu w latach 1972–1978), Jerzy Kekin i Krystyna Fabiańska. Nadto w jego skład weszła część pracowników dawnej Katedry Ekonomiki Przemysłu, jak Henryk Bieniok (ur. 1940), jeden z późniejszych liderów w grupie uprawiającej nauki o zarządzaniu, czy Krystyna Lisiecka (1945–2023), specjalizująca się w problematyce jakości. Natomiast dyrektorem Instytutu Organizacji Pracy i Zarządzania został doc. dr Henryk Halama, kierujący także Zakładem Systemów Zarządzania w tymże Instytucie. W jego skład wchodził także doc. dr Edward Burdziński (1927–1993), który zorganizował Zakład Organizacji Pracy i Procesów Produkcyjnych, zajmujący się metodami i technikami organizowania pracy oraz kierownik zlikwidowanej Katedry prof. Marian Frank, któremu zaofiarowano Zakład Ekonomiki Pracy i Polityki Społecznej. Dla Profesora była to niewątpliwie bolesna degradacja. Po jego szybkim odejściu na Uniwersytet Warszawski, kierownikiem Zakładu została doc. dr hab. Anna Ciołkówna. Instytut dopełniał Zakład Psychologii i Fizjologii Pracy, kierowany przez doc. dr. n. med. Lucjana Strzodę.

W latach 70. w zespole Zakładu Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw zachowywano równowagę pomiędzy tradycyjną ekonomiką przedsiębiorstwa a nowymi ujęciami problemów organizacji i zarządzania. Do tych pierwszych należał latami dopracowywany podręcznik Jerzego Rokity z ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa przemysłowego. Kontynuowano zbiorowe wydawnictwa z zakresu łącznego ujmowania problematyki ekonomicznej i organizacyjnej przedsiębiorstwa przemysłowego. Przejawem były m.in. edycje kładące nacisk na umiejętności zdobywane poprzez omawianie przykładów i rozwiązywanie zadań. Ale jednocześnie ukazywały się coraz liczniejsze artykuły podejmujące systemową interpretację problemów zarządzania wraz z elementami narastającej wagi problematyki zarządzania strategicznego. Nie bez znaczenia dla dal-

szego rozwoju wielu zespołów był ogólnopolski program badawczy RP.III.42 „Racjonalizacja działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych” kierowany przez prof. Jerzego Rokitę, realizowany już w latach 80., który pozwolił na bliską współpracę z ośrodkami naukowymi z Wrocławia, Łodzi, Gdańska i Torunia.

Henryk Bieniok w 1976 roku przedłożył rozprawę habilitacyjną omawiającą morfologię postępu organizacyjnego w podmiotach praktyki gospodarczej, odchodząc w ten sposób od *stricte* ekonomicznej tematyki. W obszarze jego zainteresowań pojawiały się zagadnienia diagnostyki i doradztwa organizacyjnego, służb organizatorskich, analizy wartości, podejmowania decyzji kierowniczych, doskonalenia zarządzania czy struktur organizacyjnych. Temu ostatniemu zagadnieniu poświęcił napisaną wraz z J. Rokitą oddzielną monografię. Pisany z zespołem i wielokrotnie wznawiany skrypt z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem postrzegany był jako jeden z najlepszych w kraju. Należy też przypomnieć, iż zagadnienia organizatorskie potrafił popularyzować w licznych wydawnictwach przybliżających te treści w przysłowiach lub w sposób żartobliwy. Słuchacze nie zawsze podzielali tę jego skłonność. Poszerzenie obszaru badawczego o zagadnienia innowacyjności i przedsiębiorczości przyczyniło się do powstania oddzielnych zespołów naukowych w nadchodzących i stosunkowo nieodległych latach [Bieniok, Kraśnicka (red.) 2010: 17–23].

Z kolei w Instytucie Organizacji Pracy i Zarządzania od razu wychodzono poza gorset ekonomik branżowych [Czech 1979: 223–225]. Sprzyjało to powstaniu instytucjonalnych warunków do prowadzenia badań w obszarze organizacji i zarządzania, jak też uprawiania dydaktyki tematycznie zakreślonej ujęciem prof. Jana Zieleniewskiego i Jerzego Kurnala. Nie bez wpływu na ten kierunek były V i VIII Konferencja Wiślańska z 1961 i 1964 roku odbywające się pod tytułami „Człowiek w przedsiębiorstwie” oraz „Organizacja i jej usprawnienie”. Wśród prelegentów byli m.in. Tadeusz Kotarbiński i Jan Zieleniewski, którzy swoje idee mogli przedstawić zebranym wtedy uczestnikom, nade wszystko zgromadzonym

licznie praktykom życia gospodarczego². Pierwszy z nich dokonał uzasadnienia głoszonego hasła dobrej roboty [Kotarbiński 1965: 40–48], obliczonego na przekonanie zebranych menedżerów do inicjowanego ruchu³. Drugi z wymienionych był wielokrotnym uczestnikiem wiślańskich zjazdów. Znany już uczestnikom z promowania prakseologicznego nachylenia problematyki organizatorskiej [Zieleniewski 1961: 99–109], zaprezentował postulat bardziej odważnego uprawiania nowej dyscypliny w gronie nauk ekonomicznych, jaką była teoria organizacji i zarządzania [Zieleniewski 1965: 49–65]. Wychodząc od trójwymiarowej definicji pojęcia organizacji, odniósł się do innych pojęć powiązanych: skupiał na konkretnym ujęciu efektu organizacyjnego, zjawisku niedo- lub przeformalizowania, na rdzeniu i kręgu zewnętrznym instytucji, na więziach organizacyjnych i sprzecznościach wewnątrz organizacji powstających na tym tle. Następnie przeszedł do dynamicznego spojrzenia na instytucje, możliwego dzięki odwołaniu się do aparatury prakseologicznej, czyli zarówno kryteriów ocen, jak i wytycznych sprawnego działania. Statyczne ujęcie sprowadził do rodzajów zasięgu i rozpiętości kierowania, typów struktur organizacyjnych oraz problemów wynikających z rozczłonkowania pracy. Przekonywał o przydatności takich rozważań dla praktyki. Swoje wystąpienie uzupełnił wykazem przy-

² Konferencje miały odpowiednio 558 i 725 uczestników, na każdej ok. 25% stanowili przedstawiciele środowisk naukowych, a 75% reprezentowało praktykę gospodarczą i administracyjną.

³ Z pobytom Kotarbińskiego w Wiśle wiąże się ciekawe zdarzenie. Był trzeci dzień obrad. Po krótkiej części referatowej przyszedł czas na dyskusję. Uczestnicy już nieco znużeni, za to pogoda wiosenna. W majowym słońcu ławki przy Placu Centralnym (dziś B. Hofa) zajęte, stoliki kawiarniane oblegane. Ożywienie. Na sali obrad miejscowego kina pustki. Ale w pierwszym rzędzie siedzi samotnie prof. Kotarbiński, zasłuchany. Męczy się jeden z dyskutantów. Podchodzi dr Ciołkówna, grzecznie, nieśmiało mówi: „Panie Profesorze, większość na zewnątrz, ciekawe dyskusje, a tu – już raczej... nudno”. Na to prof. Kotarbiński: „Pani Doktor, ten człowiek się przygotował, usiłuje jak najlepiej przekazać swoje uwagi. Należy mu się szacunek wysłuchania. A jeśli by zdarzyło się choć jedno zdanie, które mnie zainteresuje, to już jest to wartość dla mnie”. Oto kolejny przejaw spolegliwej postawy „księcia uczonych”.

datnej dla odbiorcy literatury, ograniczonym do prac dostępnych w języku polskim. W wykazie nie było jeszcze jego *Organizacji zespołów ludzkich*, będącej już w druku i przypieczętowanej ostatecznie reaktywacją nauk o zarządzaniu po niechlubnej ich likwidacji dekadę wcześniej.

Uczestnikami wiślańskich konferencji byli niemal wszyscy przyszli przedstawiciele nauk o zarządzaniu w Polsce. Jerzy Kurnal (SGPiS), podobnie jak Bohdan Gliński (WSNS przy KC PZPR), także Alfred Czermiński (WSE Sopot) czy Jerzy Trzcieniecki (WSE Kraków) byli uczestnikami większości konferencji wiślańskich i aktywnymi uczestnikami dyskusji. Pierwsze skrzypce należały jednak do ekonomistów, którzy doprowadzili do ukształtowania się subdyscypliny „ekonomika i organizacja przedsiębiorstw”, najbliższych współpracowników prof. M. Franka. Byli to: Jan Kordaszewski i Jerzy Kwejt (SGPiS), Ludwik Mayre i Józef Gajda (WSE Kraków), Jerzy Rachwański i Jerzy Kortan (WSE Łódź) czy Krzysztof Jeżowski (WSE Wrocław). Oni to podjęli trud prelegencki trzech pierwszych konferencji w latach 1957–1959, które w skali kraju doprowadziły do zaistnienia zagadnienia przedsiębiorstwa, jako przedmiotu badań i nauczania akademickiego. Uzupełnić też trzeba, iż w konferencjach chętnie udział brali organizatorzy produkcji (np. Seweryn Chajtman czy Zygmunt Zbichorski z Politechniki Warszawskiej). Bywał Bronisław Biegeleisen-Żelazowski (Instytut Ekonomiki i Organizacji Przemysłu) oraz technicy zajmujący się ekonomiką branżową, jak częsty prelegent Bolesław Krupiński czy znawca przemysłu mechanicznego Andrzej Zalewski (obydwaj z AGH) i wielu innych. Makroekonomiści brali udział sporadycznie. Z całą pewnością wiślańskie spotkania naukowców i praktyków można nazwać interdyscyplinarnymi, co wtedy było niewątpliwie nowością.

Przyjęte rozwiązanie instytucjonalne nie wyróżniało środowiska naukowego Katowic na tle pozostałych uczelni ekonomicznych w kraju. Mieściło się w ówczesnych standardach. Nowe treści wykładów cieszyły się akceptacją słuchaczy, co – jak wiadomo – nie zawsze przychodzi łatwo. Kluczowy przedmiot „teoria organizacji

i zarządzania” w stosunku do ministerialnego szkieletu programowego wzbogaćany był licznymi dygresjami pochodzącymi z rocznego stażu dr H. Halamy na Uniwersytecie Yale, m.in. w zespole Chrisa Argyrisa. W latach 70., gdy przedmiot został przejęty przez dr Marka Ćwiakowskiego (1934–1981), dalszym uzupełnieniem były liczne wstawki psychosocjologicznej natury. Zespół pod kierunkiem doc. Edwarda Burdziskiego kładł nacisk na praktyczno-wdrożeniowe aspekty technik organizatorskich. Do tego zespołu dołączył w latach transformacji ustrojowej prof. Jerzy Kekin. Cennym rysem szczególnie Zakładu Psychologii i Fizjologii Pracy były badania nad zagrożeniami dla zdrowia pracowników i mieszkańców, jakie stwarzały przestarzałe technologie wielkich przedsiębiorstw miejscowego przemysłu. Szczególnie dotyczyło to jednostek przemysłu metali nieżelaznych. Dziś te industrialne kompleksy już nie istnieją. W zakresie dociekań psychologicznych wysokim prestiżem odznaczał się prof. dr hab. Zygmunt Zimny (1923–2012), niepotrafiący jednak nawiązać efektywnej kooperacji z pozostałymi zespołami instytutu i uczelni; był zatrudniony w Akademii w latach 1971–1977.

Lata 90. i dalsze – pod znakiem zarządzania strategicznego

Postrzeganie, interpretowanie i projektowanie organizacji jako systemu otwartego pozostającego w ciągłej interakcji z otoczeniem było w pewnym sensie przełomem w rozwoju katowickiej szkoły zarządzania. Wytworzyło nową infrastrukturę epistemologiczno-metodologiczną w procesie wykształcania się podejścia strategicznego w zarządzaniu. Badania nad problemami zarządzania strategicznego realizowane były instytucjonalnie w Katedrze Zarządzania Przedsiębiorstwem, powstałej z przekształconego w 1992 roku Zakładu Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstwa. Katedrą do 2012 roku kierował prof. Jerzy Rokita – twórca i mentor katowickiej szkoły zarządzania strategicznego [Jędralska, Czech 2007: 19–42]. W latach 2012–2016 funkcję kierownika katedry pełniła

prof. Barbara Woźniak-Sobczak, a od listopada 2016 dr hab. Adam Samborski.

Publikacją wzmacniającą, a może nawet inicjującą w Polsce badania nad zarządzaniem strategicznym była książka Krystyny Fabiańskiej i Jerzego Rokity *Planowanie rozwoju przedsiębiorstwa* z 1986 roku. Publikacja ta była zwiastunem radykalnej reorientacji w podejściu do zarządzania przedsiębiorstwem. Przybliżyła bowiem od strony poznawczej i aplikacyjnej instrumentarium planowania strategicznego oraz tworzyła tym samym podstawy koncepcyjne formułowania problemów strategicznych i dokonywania wyboru zadowalających wariantów rozwoju przedsiębiorstwa. Stanowiła także ważne wsparcie metodyczne dla kadry menedżerskiej w przygotowaniu polskich przedsiębiorstw do czekającej je transformacji systemowej.

Dla rozwoju zarządzania strategicznego w początkach lat 90. istotne okazały się badania nad globalizacją, zmiennością i nieciągłością otoczenia przedsiębiorstw. Rezultaty tych badań w postaci modeli strategicznego zarządzania przedsiębiorstwem na ścieżce jego transformacji z pozycji konkurenta lokalnego do globalnego znalazły się w kilku wspólnych publikacjach Jerzego Rokity, Krystyny Fabiańskiej, Krystyny Jędralskiej, a także Haliny Chwiścieckiej-Dudek. Akcentowano, że głównym zadaniem jest rozpoznać – i opanowywać – dynamikę otoczenia: rynek, konkurencję, uwarunkowania polityki gospodarczej, ryzyko działalności (które powróciło do przedsiębiorstw), by umożliwić zwiększanie różnorodności zachowań strategicznych przedsiębiorstw – dywersyfikujących się, wchodzących w alianse, budujących kompetencje interakcyjne, oswajających niepewność.

Nowy rozdział, będący zarazem podsumowaniem dotychczasowych dociekań w rozwoju zarządzania strategicznego, otworzył profesor Rokita monografią o zarządzaniu strategicznym, ogłoszoną w 2005 roku. Pytał wtedy, czym jest tworzenie i utrzymywanie przewagi konkurencyjnej — i w odpowiedzi wskazywał na proces osadzony na architekturze zasobów materialnych i niematerial-

nych oraz ich synergii w postaci kluczowych kompetencji, w tym organizacji potrafiącej się uczyć w warunkach nieprzewidywalnych zmian otoczenia. Pomocna stała się budowa dynamiki wewnętrzno-organizacyjnej, gdyż stanowiła panaceum na trudną do ogarnięcia złożoność współczesnej organizacji. Do tej przestrzeni problemowej szybko dołączył prof. Wojciech Czakon, podnoszący znaczenie dynamiki więzi międzyorganizacyjnych w przedsiębiorstwie i jako jeden z pierwszych dostrzegający narastające znaczenie sieci w zarządzaniu strategicznym. Start naukowy z tą tematyką powiązany rozpoczęła też dr hab. Patrycja Klimas. Przydatnym narzędziem w procesie budowy przewagi konkurencyjnej współczesnego przedsiębiorstwa okazały się modele biznesu eksplorowane przez dr. hab. Marcina Komańdę. W polu badawczym prof. Rokity nadal pozostawała dynamika w zarządzaniu organizacjami, a także zaktualizowana wersja myślenia systemowego na użytek nowoczesnego zarządzania. Wraz z dr Agnieszką Dziubińską powrócił do teorii złożoności, adaptując ją poprzez myślenie systemowe do agendy poszerzającej wymiary zarządzania strategicznego.

Rozwój w subdyscyplinach zarządczych

Równoległe do głównego nurtu katedry – aspektów zarządzania strategicznego – prowadzone były w mniejszych zespołach projekty badawcze w kilku subdyscyplinach, pozostających w merytorycznym związku z domeną wiodącą.

Do szczególnie zaawansowanych kierunków badawczych należały zespoły i autorzy publikacji: *Zasady zarządzania finansami przedsiębiorstw oraz controllingu strategicznego* (prof. Barbara Woźniak-Sobczak, prof. Krystyna Jędralska, dr hab. Adam Samborski, dr hab. Paweł Kosiń, dr hab. Włodzimierz Rudny, dr Anna Kwiecień, dr Katarzyna Żak).

Przedmiotem badań zespołu pracującego pod kierunkiem prof. Barbary Woźniak-Sobczak było tworzenie spójnej koncepcji systemu zarządzania przez finanse w procesie kreowania wartości

przedsiębiorstwa. Rezultatem tych wysiłków było uruchomienie innowacyjnego kierunku kształcenia na studiach 1. i 2. stopnia pod nazwą „finanse menedżerskie”.

Zarządzanie jakością (prof. Krystyna Lisiecka, dr hab. Tomasz Papaj, dr Ewa Czyż-Gwiazda) to pole badawcze, które często wchodziło w zakres zarządzania sferą publiczną. Badania w tej subdyscyplinie, inspirowane i prowadzone przez prof. Krystynę Lisiecką, koncentrowały się na diagnozie uwarunkowań oraz projekcji doskonalenia systemów zarządzania jakością tak produktów, jak działań i procesów. Zakres kontynuowanych badań obejmuje sektor biznesu, sektor publiczny a ostatnio również sektor ochrony zdrowia.

Kolejna subdyscyplina to zarządzanie procesami restrukturyzacyjnymi i innowacjami w gospodarce (prof. Jan Pyka). Do osiągnięć należy zaliczyć projekty naukowo-badawcze dotyczące kierunków reorientacji strategicznej polskich przedsiębiorstw funkcjonujących w sektorze paliwowo-energetycznym oraz tworzenie strategii innowacji w układzie regionalnym. Rozpowszechnieniu wyników tych badań sprzyja organizacja od ponad 40 lat międzynarodowych konferencji naukowych „Nowoczesność przemysłu i usług” (nawiązująca do „Śląskich Dni Organizacji” po raz pierwszy przeprowadzonych w 1978 roku – „Przegląd Organizacji”, R. 41 (1978): 206) przy współdziałaniu Politechniki Śląskiej i Oddziału Śląskiego Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa (TNOiK).

Przenikająca się wiedza wielu kierunków i pól badawczych prowadzona pod szyldem i w ramach jednej katedry uformowała wiele karier naukowych zwieńczonych uzyskaniem tytułu profesora oraz stopnia doktora habilitowanego. Proces ten jest kontynuowany. Zgromadzona, rozwijana i systematycznie wzbogacana wiedza z zakresu nauk o zarządzaniu od kierunku klasycznego poprzez systemowy aż do strategicznego wraz z subdyscyplinami wspomagającymi stanowi dorobek łączny katedry mocno osadzony w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości.

Zakończenie

Nauki o zarządzaniu w katowickim ośrodku wywodzą się z ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw. Było wielką zasługą tego środowiska, iż tak wiele wniosło w latach 50. i 60. XX wieku w powstanie tej subdyscypliny, wyodrębniając ją z szerszej sektorowo ekonomiki przemysłu. Przejście z branżowej do ogólnej teorii zarządzania odbyło się w sposób niemalże naturalny, przy zachowaniu instytucjonalnej odrębności (Zakład Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw w Instytucie Ekonomiki Przemysłu oraz Instytut Organizacji Pracy i Zarządzania). Nie wszędzie tak było. Zbigniew Drzewiecki i Maria Romanowska wspominają, iż uzyskująca duże znaczenie szkoła organizacji i zarządzania w SGPiS kształtowała się w opozycji do wcześniej utworzonej Katedry Ekonomiki Przedsiębiorstwa [Dworzecki, Romanowska 2021: 3–11]. Zręby katowickiej szkoły zarządzania – ostatnio tak nazwanej [Pyka 2021: 3–8] – zaczęły już tworzyć się w latach poprzedzających transformację ustrojową, a szczytowy okres rozwoju szkoły przypada na przełom wieków. Jednocześnie podkreślić trzeba, iż rozrastająca się uczelnia – od 2010 roku o statusie uniwersyteckim – mnożyła katedry i zespoły składające się na kompleks problemowy nauk o zarządzaniu, by przykładowo wymienić zagadnienia przedsiębiorczości, zarządzania w sektorze publicznym, zarządzania marketingowego, zasobów ludzkich czy cała gama wzmocnień informatycznych na użytek zarządzania. Ale to już współczesne procesy, zresztą podobnie dokonujące się, w stopniu większym lub mniejszym, we wszystkich uczelniach kraju.

BIBLIOGRAFIA

- Andrycz i in. 1993 = Andrycz J., Czech A., Dubik B., Ingram M., Nowara-Trep-te M., Rączaszek A., Strużyna J., 1993, *Doc. dr hab. Anna Ciołkówna*, „Wolne Wnioski. Pismo członków i sympatyków »Solidarności«” (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), nr 4 (luty 1993): 12–15.
- Bieniok H., Kraśnicka T. (red.) 2010, *Innowacje w zarządzaniu przedsiębiorstwem oraz instytucjami sektora publicznego, teoria i praktyka*. Praca zbiorowa, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice: 17–23*.
- Buk H. 2009, *Marian Teofil Frank (1910–1979)*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 104 (48): 185–190.
- Czech A. 1979, *Instytut Organizacji Pracy i Zarządzania Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach*, „Organizacja i Kierowanie”, nr 15–16 (1979/1–2): 223–225.
- Czech A. 1998, *Marian Frank*, [w:] *50 lat Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Katowicach*. Księga pamiątkowa pod red. A. Czecha, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne: 113–118.
- Czech A. 1999, *Józefa Lisaka »Ekonomia jednostkowa«. Przyczynek do nauki o przedsiębiorstwie w Polsce*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego w Katowicach.
- Czech A. 2002, *Józefa Lisaka nieznaną wkład do nauki organizacji i zarządzania*, „Przegląd Organizacji”, nr 50–51 (2002/7–8): 7–11.
- Czech A. 2011, *Nauki o zarządzaniu w okresie powojennym w Polsce (1945–1957)*, [w:] *Przełomy w zarządzaniu*, t. I. *Kontekst strategiczny*, red. Z. Dworzecki, B. Nogalski, Toruń–Katowice: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa: 311–335.
- Czech A. 2013, *Nauki o zarządzaniu – nasze początki*. Wykład inauguracyjny otwierający rok akademicki 2012/2013, „Forum. Biuletyn Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 36 (styczeń): 9–13.
- Czech A. 2017, *Nauki o zarządzaniu w katowickiej uczelni ekonomicznej w latach 1937–1950*, [w:] *Nauki o zarządzaniu dokonania – trendy – wyzwania*, red. K. Jędralska, W. Dyduch, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach: 13–33.
- Czech A. 2021, *Pierwsze uczelniane publikacje. W 85-lecie Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, „Biuletyn PTE”, 95, nr 4 (2021/4): 171–177.
- Długoborski W. (red.) 1969, *Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Katowicach 1937–1967*: monografia wydana z okazji XXX rocznicy powstania uczelni, red. W. Długoborski i in., Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”.
- Dworzecki Z., Romanowska M. 2021, *Szkoła zarządzania Jerzego Kurnala*, „Przegląd Organizacji”, nr 975 (2021/4): 3–12.

- Jaszek J. 1978, „Dni Organizacji”, „Przegląd Organizacji” nr 460 (1978/5): 206.
- Jędralska K. Czech A. 2007, *Profesor Jerzy Rokita – sylwetka naukowa i wybrane publikacje* [w:] *Dynamika zarządzania organizacjami*. Księga pamiątkowa wydana z okazji 50-lecia pracy naukowej prof. zw. dr hab. Jerzego Rokity, Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach: 19–42.
- Frank M. 1958, *Ekonomika przedsiębiorstwa w Polsce w latach 1945–1957*, [w:] *II Doroczna Konferencja poświęcona zagadnieniom ekonomiki przedsiębiorstw*: Wisła, maj 1958, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”: 8–35.
- Frank M. 1960, *Zagadnienie samodzielności państwowego przedsiębiorstwa przemysłowego w gospodarce socjalistycznej*, [w:] *III Doroczna Konferencja poświęcona zagadnieniom ekonomiki przedsiębiorstw*: Wisła 5–7 maja 1959, Warszawa: PWG: 11–26.
- Frank M. 1962, *Człowiek w przedsiębiorstwie*, w: *Człowiek w przedsiębiorstwie. Materiały z V Dorocznej Konferencji poświęconej zagadnieniom ekonomiki przedsiębiorstw*: Wisła, maj 1961, Warszawa: PWE: 17–35.
- Frank M. 1968, *Program wykładów »Zasad organizacji pracy« prof. Karola Adamieckiego*, „Problemy Organizacji”, 11: 3–25.
- Kotarbiński T. 1965, *Treść społeczna hasła dobrej roboty*, w: *Organizacja i jej usprawnienie. Materiały z VIII dorocznej konferencji poświęconej zagadnieniom ekonomiki przedsiębiorstw*: Wisła, maj 1964, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”: 40–48.
- Kotarbiński T. 1971, *Główne myśli Karola Adamieckiego (18 III 1866 – 16 V 1933)*, „Prakseologia”, 39–40: 7–15.
- Lisak J. 1938, *Wyższe Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach*, „Sprawy szkolne na Śląsku” (dodatek do miesięcznika „Chowanna”), R. 4, nr 4: 54–56.
- Profesor 1979 = *Profesor Doktor Marian Frank (1910/1979)*, „Zeszyt Naukowy – Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach”, 82 (1979/4): 5–10.
- Pyka J. 2021, *Rozwój katowickiej szkoły zarządzania*, „Przegląd Organizacji”, nr 982 (2021/11): 3–9.
- Rokita J. 2007, *Strzoda Joachim (1923–1975)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XLV, z. 184, Warszawa–Kraków: Instytut Historii PAN: 88–89.
- Tymiński M. 2001, *PZPR i przedsiębiorstwo. Nadzór partyjny nad zakładami przemysłowymi 1956–1970*, Warszawa: Wydawnictwo Trio.
- Wspomnienie 1975 = Wspomnienie*, „Zeszyt Naukowy – Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach”, nr 55 (1975/1): 7–10, [auto-rzy:] grono przyjaciół.

* Obejmuje wywiad z prof. Henrykiem Bieniakiem przeprowadzony przez G. Gruszczyńską: „Komu nic nie jest trudne, temu wszystko się udaje” czyli jak z robotnika zostaje się profesorem uniwersytetu.

- Zieleniewski J. 1958, *Z zagadnień przedsiębiorstwa. Zjazd ekonomistów poświęcony zagadnieniu ekonomiki przedsiębiorstwa*, „Gospodarka Planowa”, R. 13, nr 6: 35–41.
- Zieleniewski J. 1962, *Przedmiot i podział nauk o organizacji pracy, ich stan i zamierzenia w Polsce*, [w:] *Człowiek w przedsiębiorstwie. Materiały z V Dorocznej Konferencji poświęconej zagadnieniom ekonomiki przedsiębiorstw*: Wisła, maj 1961, Warszawa: PWE: 99–109.
- Zieleniewski J. 1965, *Teoria organizacji, jej problematyka, terminologia i przydatność dla praktyki*, [w:] *Organizacja i jej usprawnienie. Materiały z VIII dorocznej konferencji poświęconej zagadnieniom ekonomiki przedsiębiorstw*: Wisła, maj 1964, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”: 49–65.

ANEKS

Wybór ważniejszych książek powstałych w omawianym środowisku

- Andrycz J., Ciołkówna A., Fijałkowska B., Nowara M., *Wybrane zagadnienia ekonomiki pracy*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1977.
- Białoń L., Rokita J., *Planowanie techniczno-ekonomiczne w przedsiębiorstwie przemysłowym*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Wydawnictwo „Śląsk”, 1960.
- Bieniok H.: *Morfologia i własności postępu organizacyjnego w jednostkach gospodarczych*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1976.
- Bieniok H., Rokita J., *Struktura organizacyjna przedsiębiorstwa*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1980; (2. wyd.: Warszawa: PWN, 1984).
- Bieniok H. (red.): *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem*, cz. 1. *Pojęcia, funkcje, zasady, zasoby*; cz. 2. *Metody zarządzania*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1997 (dalsze wyd. 1998, 1999, 2001, 2003, 2004).
- Bieniok H. (red.), *Metody sprawnego zarządzania: planowanie, organizowanie, motywowanie, kontrola*, Katowice: „Placet”, 1997 (dalsze wyd.: 2002, 2004).
- Bieniok H., Halama H., Ingram M., *Podejmowanie decyzji menedżerskich*, Katowice AE, 2002 (2. wyd. 2006).
- Bładowski S., *Metody sieciowe w planowaniu i organizacji pracy*, Warszawa, PWE, 1970.
- Burdziński E., *Metody i techniki organizacji pracy*, AE im. Karola Adamieckiego, Katowice, 1975; (wznowienia: 1977, 1982; cz. 2, 1980; cz. 3. 1986)
- Burdziński E., *Metody i techniki organizowania pracy*, Katowice: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Oddział Śląski, 1976.

- Burdziński E., *Techniki organizatorskie*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1989.
- Chwistecka-Dudek H, *Strategia dywersyfikacji przedsiębiorstwa*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1993.
- Ciołkówna A., *Bilans roczny kopalni*, Katowice: Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierii i Techniki Górnictwa, 1957.
- Ciołkówna A., Halama H, Strzoda J., *Metodologia planu techniczno-ekonomicznego*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Wydawnictwo „Śląsk”, 1959.
- Ciołkówna A., Halama H., Strzoda S., *Analiza działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Wydawnictwo „Śląsk”, 1961 (2. wyd. 1962).
- Ciołkówna A., Strzoda J., *Planowanie w przedsiębiorstwie przemysłowym*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Wydawnictwo „Śląsk”, 1962.
- Ciołkówna A., Strzoda J., *Analiza działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych*, Katowice: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 1963.
- Ciołkówna A., *Zatrudnienie w przemyśle na tle procesów demograficznych w Jugosławii*, Katowice: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 1969.
- Ciołkówna A., *Kierunki polityki społecznej jako widzenie spraw pracowniczych*, Katowice: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Oddział Śląski, 1974.
- Czakov W., *Dynamika więzi międzyorganizacyjnych przedsiębiorstwa*, Katowice: Wydawnictwo AE im. Karola Adamieckiego, 2007.
- Czakov W., *Sieci w zarządzaniu strategicznym*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2012.
- Ćwiakowski M., *Wstęp do analizy systemowej*, Katowice: COIG, 1979.
- Ćwiakowski M., *Metodologiczne i organizacyjne aspekty planowania społecznego w przedsiębiorstwie przemysłowym*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1980.
- Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw przemysłowych zbior przykładów i zadań*, (zeszół) pod red. J. Rokity, Warszawa: PWE, 1978 (2. wyd. 1980).
- Fabiańska K., Rokita J., *Planowanie rozwoju przedsiębiorstwa*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1984 (2. wyd. Warszawa: PWE, 1986).
- Fabiańska K., Rokita J., *Strategia rozwoju technicznego przedsiębiorstwa*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1991.
- Fabiańska K., Rokita J. (red.) 1991, *Rozwój przedsiębiorstwa problemy teorii i dyktmaty praktyki*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego (obejmuje dodatek: J.M. Bocheński, *Uwagi filozoficzne o przedsiębiorstwie przemysłowym*).
- Fabiańska K., Rokita J., *Zarządzanie strategiczne ewolucja koncepcji i warunków zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1993.

- Fabiańska K., Jędralska K., Rokita J., *Zarządzanie przedsiębiorstwem a konkurencja rynkowa*, Katowice: Petex, 1994.
- Fabiańska K., Rokita J., *Zarządzanie – strategie tworzenia przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa*, Katowice: Petex, 1995.
- Frank M., *Odписy na stałe aktywa przedsiębiorstwa produkcyjnego (amortyzacja)*, Katowice: s.n., 1938.
- Frank M., *Rachunkowość kopalni węgla*, Katowice: Państwowa Wyższa Szkoła Administracji Gospodarczej, 1949.
- Frank M., *Rachunkowość majątku stałego*, Katowice: Centralne Studium Rachunkowości 1949.
- Frank M., *Ekonomika węgla*, Katowice: Państwowa Wyższa Szkoła Administracji Gospodarczej, 1950.
- Frank M., *Analiza bilansów i sprawozdawczość przedsiębiorstw przemysłowych*, Kraków: PWN, 1952.
- Frank M., Ciołkówna A., Pudło B., *Metodologia planu techniczno-ekonomicznego (t.p.f.)*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, 1956 (2. wyd. 1957).
- Frank M., *Analiza działalności gospodarczej jako narzędzie w kierowaniu kopalnią*, Katowice: Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Górnictwa, 1957.
- Frank M., Ciołkówna A., Strzoda J., *Analiza działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, 1957 (2. wyd. 1958).
- Frank M., *Ekonomika przemysłu i ekonomika socjalistycznego przedsiębiorstwa przemysłowego*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1959 (2. wyd. 1961).
- Frank M., *Przemysł węglowy w życiu gospodarczym Polski*, Katowice: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 1960.
- Frank M. i in., *Nauka o przedsiębiorstwie (wybrane zagadnienia)*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Wydawnictwo „Śląsk”, 1962.
- Frank M. i in., *Planowanie i analiza działalności gospodarczej w przedsiębiorstwie przemysłowym (wybrane zagadnienia)*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Wydawnictwo „Śląsk”, 1963.
- Frank M. (red.), *Organizacja przedsiębiorstwa przemysłowego*, praca zbiorowa, Katowice: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 1964.
- Frank M., *Przemysł węglowy w Polsce Ludowej organizacja i zarządzanie*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1965.
- Frank M., *Elementy polityki personalnej w zakładzie pracy*, Warszawa: Książka i Wiedza, 1971.
- Frank M., *Kierowanie aktywizujące*, Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ, 1973 (2. wyd. 1980).
- Frank M., *Planowanie społeczne w przedsiębiorstwie*, Warszawa: PWE, 1978.
- Halama H., *Koszty wzorcowe i możliwości ich zastosowania w kopalni węgla*, Katowice: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, 1962.

- Halama H., *Wybrane elementy teorii organizacji i zarządzania*, Katowice: Ośrodek Postępu Technicznego, 1970.
- Halama H., *Wybrane zagadnienia teorii organizacji i zarządzania*, Katowice: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 1972.
- Halama H., Żurek K., *Metody i techniki modelowania organizacji i zarządzania*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1978.
- Jędralska K., *Zachowania przedsiębiorstw w sytuacjach niepewnych i ryzykownych*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1992.
- Jędralska K., Kosiń P., *Zarządzanie przez controlling w sieci wartości*, Katowice: Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego, 2007.
- Jędralska K., Woźniak-Sobczak B., *Metoda controllingu strategicznego i jej implementacja w zarządzaniu biznesem*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 2001.
- Jędralska K. (red.), *Zarządzanie niepewnością*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 2010.
- Klimas P., *Sieci innowacji: implikacje bliskości organizacyjnej*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 2014.
- Kosiń P., *Strategiczne zarządzanie kosztami przedsiębiorstwa w otoczeniu sieciowym*, Katowice: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2011.
- Lisak J., *Ekonomia jednostkowa. Nauka o przedsiębiorstwie*, nakładem Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych, Katowice: Gebethner & Wolf, 1939 (2. wyd. Katowice: SW Czytelnik 1946).
- Lisiecka K., *Zarządzanie jakością produktów w przedsiębiorstwie przemysłowym*, Katowice: Wydawnictwo AE, 1993.
- Lisiecka K., *Kreowanie jakości uwarunkowania – strategie – techniki*, Katowice: Wydawnictwo AE im. Karola Adamieckiego, 2002.
- Lisiecka K., *Systemy zarządzania jakością produktów metody analizy i oceny*, Katowice: Wydawnictwo AE im. Karola Adamieckiego, 2009.
- Pacha W., J. Strzoda: *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa przemysłowego*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1967.
- Papaj T., *Strategia TQM w urzędach terytorialnej administracji publicznej*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 2008.
- Pyka J., *Rozwój majątku trwałego w przedsiębiorstwach*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, Katowice 1991.
- Pyka J. (red.), *Koncepcje i modele konsolidacji przedsiębiorstw w sektorze paliwo-energetycznym*, Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 2004.
- Rokita J., Strzoda J., *Analiza ekonomiczna w kopalniach węgla kamiennego*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1968 (2. wyd. 1970).
- Rokita J., Strzoda J., *Metody oceny efektywności produkcji kopalń węgla kamiennego*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1976.
- Rokita J., *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa przemysłowego*: cz. 1 – Katowice: WSE 1972; cz. 2 – Katowice: WSE, 1973; cz. 3 – Katowice: AE im. Karola Adamieckiego, 1975 (całość AE, Katowice 1976; 2. wyd. 1983).

- Rokita J., *Organizacja ucząca się*, Katowice: Wydawnictwo AE im. Karola Adamięckiego, 2003.
- Rokita J., *Zarządzanie strategiczne – tworzenie i utrzymywanie przewagi konkurencyjnej*, Warszawa: PWE, 2005.
- Rokita J., *Dynamika zarządzania organizacjami*, Katowice: AE im. Karola Adamięckiego, 2009.
- Rokita J., *Myślenie systemowe w zarządzaniu organizacjami*, Katowice: Wydawnictwo UE w Katowicach, 2011.
- Rokita J., Dziubińska A., *Systemy złożone w zarządzaniu*, Katowice: Wydawnictwo UE w Katowicach, 2016.
- Rudny W. 2009, *Opcje rzeczowe w procesie tworzenia wartości przedsiębiorstwa*, Katowice: AE im. Karola Adamięckiego, 2009.
- Rytel Z., *Kierownictwo*, Katowice: Wydział Organizacji Przemysłowej Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych, 1947.
- Rytel Z., *Teoretyczne podstawy organizacji*, nakładem TNOiK, Kraków–Poznań: Wł. Wilak, 1947.
- Rytel Z., *Teoretyczne podstawy organizacji i kierownictwa*, Katowice: Wydawnictwo UE w Katowicach, 2017 (opracowanie i posłowie: A. Czech).
- Samborski A., *Finansowanie przedsiębiorstw przez emisję papierów wartościowych – diagnoza i uwarunkowania*, Katowice: AE im. Karola Adamięckiego, 2007.
- Wisłocki S., *Organizacja jednostek gospodarczych*, Katowice 1938 (wydane staraniem słuchaczy Wyższe Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych).
- Woźniak-Sobczak B., *Aktywne i pasywne inwestycje przedsiębiorstwa*, Katowice: Katowice: AE im. Karola Adamięckiego, 2001.
- Woźniak-Sobczak B., *Funkcje kapitału w strategicznym zarządzaniu przedsiębiorstwem*, AE im. Karola Adamięckiego, Katowice 2005.
- Woźniak-Sobczak B. (red.), *Strategiczny controlling wartości przedsiębiorstwa*, Katowice: Wydawnictwo UE, 2011.

SUMMARY

**Management sciences
in the history of the University of Economics in Katowice
on the 85th anniversary of its foundation**

In the academic year 2021/2022, the University of Economics in Katowice celebrated its 85th anniversary. The culmination of the celebrations took place on January 11th, 2022, on the day of the inauguration of teaching and the first lecture in 1937. From the very beginning, the university had a theory of organization profile implemented at the Faculty of Industrial Organization. It was the only profile of this kind in Polish higher education. Therefore it was sometimes called the „school of business”. It flourished again at the end of the 1950s, when, thanks to prof. Marian Frank (1910–1979), academics began to cultivate the economics and organization of enterprises on a large scale. This period can be called “the Katowice school of economics and industrial enterprise management”. The following decades also brought further achievements, especially in the field of strategic management.

Keywords: history of management science in Poland, Marian T. Frank, Karol Adamiecki Academy of Economics in Katowice, University of Economics in Katowice, Katowice school of economics and industrial enterprise management

Prakseologia

163–164/2021–2022

Treść numeru

Marcin W. Bukała

Słowo od Redakcji **3**

Anna Lewicka-Strzałecka

Profesor Wojciech W. Gasparski (1936–2022)
– zarys biografii naukowej **7**
*Outline of a scientific biography
of Professor Wojciech W. Gasparski (1936–2022)*
(Summary) **14**

STUDIA

Wojciech W. Gasparski

On the Methodology of Practical Disciplines
(Sciences) — From the Treatise
»A Philosophy of Practicality« **17**
*O metodologii dyscyplin (nauk) praktycznych
— z traktatu »Filozofia praktyczności«* (Streszczenie) **36**

Miroslaw Sułek

O ludzkim działaniu ze stanowiska
nowej prakseologii **37**
*On human action from the stand
of a new praxiology* (Summary) **63**

Paweł Drobny

Teorie kapitału ludzkiego i innowacji
w perspektywie ekonomii personalistycznej **65**
*Theories of human capital and innovation
in the perspective of personalist economics* (Summary) **100**

Alojzy Czech, Krystyna Jędralska

Nauki o zarządzaniu w dziejach katowickiej
uczelni ekonomicznej na marginesie
85. rocznicy założenia **103**
*Management sciences in the history
of the University of Economics in Katowice
on the 85th anniversary of its foundation* (Summary) **129**

ANKIETA „PRAKSEOLOGII”

Moralność współczesnego biznesu — próba diagnozy
Wstęp (Dominik Stanny) **131**
Odpowiedzi uczestników (Piotr Masiukiewicz,
Krzysztof Oblój, Bolesław Rok, Tomasz Gigol,
Aleksandra Stanek-Kowalczyk) **133**
*The Morality of Contemporary Business
— the Attempt of Diagnosis* (Summary) **142**

DYSKUSJE

Jerzy J. Kolarzowski

Projekt – książka – monument **145**
Project – book – monument (Summary) **161**

Piotr T. Makowski

Jak myśleć o praktyczności:
Wojciecha W. Gasparskiego traktat o filozofii
Tadeusza Kotarbińskiego oraz *similaria* **163**
How to think about practicality:
Wojciech W. Gasparski's treatise on philosophy
of Tadeusz Kotarbiński and similaria (Summary) **178**

Wojciech W. Gasparski

»Etyka dobrej roboty« Richarda Sennetta i inne
książki tego autora — sprawozdanie z lektury **179**
»Etyka dobrej roboty« («The Craftsman«)
by Richard Sennett and Other Books of the Author:
Notes in the Margin (Summary) **205**

RECENZJE

Danielle Logue, *Theories of Social Innovation*, 2019
/Wojciech W. Gasparski/ **207**

Robert Sroka, *Nieodkryci przywódcy współczesnej
etyki biznesu*, 2021

(Czy tworzeniem i wdrażaniem etycznych standardów
w biznesie powinny i mogą zajmować się organizacje
branżowe?) /Anna Lewicka-Strzałecka/ **215**

Gabriel Łasiński, *Sprawne działania indywidualne
i zespołowe. Ujęcie prakseologiczno-systemowe*,
2021 /Ryszard Banajski/ **220**

INFORMACJE O PUBLIKACJACH

Wykaz prac naukowych
związanych z myślą prakseologiczną
opublikowanych w Polsce w latach 2020–2021 (wybór)
/Redakcja/ **231**

KRONIKA

Odezwa Honorowego Prezesa
Towarzystwa Naukowego Prakseologii w sprawie inicjatywy
nadania Uniwersytetowi Łódzkiemu imienia
Tadeusza Kotarbińskiego **235**

Ze sprawozdania z działalności ZG
Towarzystwa Naukowego Prakseologii za 2020 rok **237**

Ze sprawozdania z działalności ZG
Towarzystwa Naukowego Prakseologii za rok 2021 **239**

TNP na Festiwalu Nauki w Warszawie: 2020 & 2021 **242**

Krzysztof Tchoń (1951–2021)
/Wojciech W. Gasparski/ **243**

Witold Kieżun (1922–2021)
/Wojciech W. Gasparski/ **247**

Noty o Autorach

252